basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SEPEDI LELEME LA GAE (HL)

LEPHEPHE LA BOBEDI (P2)

2019

MEPUTSO: 80

NAKO: Diiri tše 2½

Palomoka ya matlakala a dipotšišo ke 25.

DITAELO LE TSHEDIMOŠO

1. Badišiša ditaelo ka šedi pele o thoma go araba dipotšišo.

2. O se ke wa leka go bala lephephe ka moka. Lebelela diteng letlakaleng la bone gomme o laetše dinomoro tša dipotšišo tša dingwalo tšeo o ithutilego lenyaga. Ka morago ga moo, bala dipotšišo gomme o kgethe tšeo o nyakago go di araba.

3. Lephephe le, le arotšwe ka DIKAROLO TŠE THARO:

KAROLO YA A:	Theto	(30)
KAROLO YA B:	Padi/Dikanegelotšhaba	(25)
KAROLO YA C:	Papadi/Terama/Tiragatšo	(25)

4. Araba dipotšišo TŠE TLHANO ka tsela ye e latelago: TŠE THARO KAROLONG YA A, E TEE KAROLONG YA B le E TEE KAROLONG YA C go ya ka mo go latelago:

   - KAROLO YA A: THETO
     DIRETO TŠEO DI BONWEGO: Araba dipotšišo TŠE PEDI.
     SERETO SEO SE SEGO SA BONWA: Potšišo ye ke ya KGAPELETŠO.

   - KAROLO YA B: PADI/DIKANEGELOTŠHABA
     Araba potšišo E TEE ya padi goba E TEE ya dikanegelotšhaba.

   - KAROLO YA C: PAPADI/TERAMA/TIRAGATŠO
     Araba potšišo E TEE.

5. KGETHO YA DIPOTŠIŠO KAROLONG YA B (PADI/DIKANEGELOTŠHABA) LE KAROLONG YA C (PAPADI/TERAMA/TIRAGATŠO)
   - Araba dipotšišo go tšwa go padi/dikanegelotšhaba le papadi tšeo o ithutilego tšona FELA
   - Araba potšišo E TEE YE TELELE le E TEE YA DITSOPOLWA
     - Ge o araba potšišo ye telele go KAROLO YA B gona o swanelwa ke go araba ya ditsopolwa go KARALO YA C
     - Ge o araba potšišo ya ditsopolwa KAROLONG YA B, o swanelwa ke go araba ye telele go KAROLO YA C

     Šomiša lenanetekolo gore le go thuše.

6. BOTELELE BJA DIKARABO
   - Karabo ya potšišo ye telele mo go Theto e swanetše go ba mantšu a e ka bago a 250–300
   - Karabo ya potšišo ye telele mo go Padi/Dikanegelotšhaba le Papadi e swanetše go ba mantšu a e ka bago a 400–450
   - Botelele bja dikarabo tša ditsopolwa bo tla laolwa ke kabo ya meputso
   - Balekwa ba swanetše go ngwala ka boripana le ka nepišo

7. Latela ditaelo tšeo di hwetšwago mathomong a KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE ka kelohloko.

8. Nomora dikarabo tša gago go swana thwi le ka fao dipotšišo di nomorilwego ka gona ka gare ga lephephe la dipotšišo.

9. Thoma KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE letlakaleng LE LEFSA.

10. Nako yeo e ukangwago:

    KAROLO YA A: Metsotso ye 40
    KAROLO YA B: Metsotso ye 55
    KAROLO YA C: Metsotso ye 55

11. Ngwala ka bothakga le ka mongwalo wa go balega.

DITENG

KAROLO YA A: THETO

Direto tšeo di bonwego: Araba dipotšišo TŠE PEDI fela.

NOMORO YA POTŠIŠO	POTŠIŠO	MEPUTSO	NOMORO YA LETLAKALA
1. 'Serope sa mabu a Afrika'	Potšišo ye telele	10	6
2. 'Chris Hani'	Potšišo ya setsopolwa	10	7
3. 'Thaka ye tshese'	Potšišo ya setsopolwa	10	8
4. 'Thepudi'	Potšišo ya setsopolwa	10	9
LE			
Sereto seo se sego sa bonwa (Ke kgapeletšo).			
5. 'Ntloswiswi'	Potšišo ya setsopolwa	10	10

ELA HLOKO: Mo KAROLONG YA B le YA C, araba potšišo E TEE ye telele le E TEE ya setsopolwa. Ge o arabile potšišo ye telele KAROLONG YA B/C o swanetše go araba ya ditsopolwa go tšwa go KAROLO YA C/B. O swanetše go araba potšišo E TEE fela mo KAROLONG YA B le YA C.

KAROLO YA B: PADI/DIKANEGELOTŠHABA

PADI: Araba potšišo E TEE fela go tše di latelago.

6. *Badimo ba boletše*	Potšišo ye telele	25	11
7. *Badimo ba boletše*	Potšišo ya setsopolwa	25	11
8. *Kgalagalo tša setu*	Potšišo ye telele	25	13
9. *Kgalagalo tša setu*	Potšišo ya setsopolwa	25	13
GOBA			
DIKANEGELOTŠHABA: Araba potšišo E TEE fela go tše di latelago.			
10. *Todi ya batlogolo*	Potšišo ye telele	25	15
11. *Todi ya batlogolo*	Potšišo ya setsopolwa	25	16

KAROLO YA C: PAPADI/TERAMA/TIRAGATŠO

Araba potšišo E TEE fela go tše di latelago.

12. *O iphihletšeng?*	Potšišo ye telele	25	19
13. *O iphihletšeng?*	Potšišo ya setsopolwa	25	19
14. *Naga ga di etelane*	Potšišo ye telele	25	22
15. *Naga ga di etelane*	Potšišo ya setsopolwa	25	22
16. *Lehufa*	Potšišo ye telele	25	24
17. *Lehufa*	Potšišo ya setsopolwa	25	24

***ELA HLOKO:** Mo KAROLONG YA B le YA C, araba potšišo E TEE ye telele le E TEE ya setsopolwa. O se ke wa araba dipotšišo TŠE PEDI tše ditelele goba TŠE PEDI tša setsopolwa.

LENANETEKOLO/LENANETSHWAYATSHWAYO

Dira leswao la (✓) go lenanetekolo le le latelago go kgonthišiša ge e ba o latetše ditaelo gabotse.

KAROLO	NOMORO YA DIPOTŠIŠO	PALO YA DIPOTŠIŠO TŠEO DI ARABJAGO	TSHWAYO (✓)
A: Theto (Direto tšeo di bonwego)	1–4	2	
A: Theto (Sereto seo se sa bonwago)	5	1	
B: Padi (Potšišo ye telele goba ya setsopolwa) **GOBA** **B**: Dikanegelotšhaba (Potšišo ye telele goba ya setsopolwa)	6–9 10–11	1	
C: Papadi/Terama/Tiragatšo (Potšišo ye telele goba ya setsopolwa)	12–17	1	
*__ELA HLOKO:__ Mo KAROLONG YA B le C, hlokomela gore o arabile potšišo E TEE ye telele le E TEE ya setsopolwa. O ka se arabe dipotšišo TŠE PEDI tše telele goba TŠE PEDI tša ditsopolwa.			

KAROLO YA A: THETO

***MONTSHEPETŠABOŠEGO* – M Mamabolo**

DIRETO TŠEO DI BONWEGO

Araba dipotšišo TŠE PEDI fela.

POTŠIŠO YA 1: POTŠIŠO YE TELELE

Sekaseka tshwantšhokgopolo ya sereto sa ka tlase o lebeletše:

- Tirišo ya dika
- Tirišo ya diema

SEROPE SA MABU A AFRIKA – LE Mphasha

Kgakgathi ke efe bana ba mpa?
Re reng re nkgišetšana mahwafa?
Sa mabu serope re bakela eng?
Ntlolerole ga e tswale kgoši ba gešo.

Re se filwe ke Mmopatšohle rope se,
A re se jeng re thothe wa sona moro re le ka moka,
Sona ge A re fa, mellwane ga se A re segela,
Rena nka re segelana yona?

Rope se sa kgomo ke sa rena a re se ngwathelaneng,
Go ba le tshetla a re tlogeleng,
Bana ba mpa ga ba ke ba timana,
Ruri ba ngwathelana hlogwana ya tšie.

Go rwalelana marumo a re tlogeleng,
Tsebang gore ya ja ye nngwe ga e none,
Go išana ka fase ga mabu ga se go rarolla bothata,
Go kgotlelela le go lebalelana a re ithuteng.

Re se se phaketše bangwe se ka tla sa re bipela,
Gobane ga se ngwege, ebile ga se fele,
Ba go ipha sona ka kgang a ba dio tlogela,
Gobane ba bantši se ba meditše, ebile se sa tlile go ba putetša.

Ka dipolelo go fapana go se re dire manaba,
Gore go thomile go dula mang pele, kae, ga go bohlokwa,
Go bolaelana naga ka moka e le ya rena a re tlogeleng,
A re itshwareng Seafrika Maafrika.

[Letl. 118–119] **[10]**

POTŠIŠO YA 2: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA

Bala ditemanatheto tše ka tsenelelo le tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

CHRIS HANI – MJ Mojalefa

E hlabile fase ka lenaka ye kgolo;
Mokgapamogolo o wele tuu! ka lefase
Dithaga ka fase tša lla bošagašaga;
O ile morwa' Hani, o ile.

Go bile bjalo le go yena,
A išwa tlhabong a hloka molato;
Le ge a šikere le a rena mahloko;
A šitwa go pharela Golgotha ka kua!

Bahlokakhutšo ba mo nyaka,
Ba mo nyaka, ba mo nyaka,
Ba mo nyaka, ba mo hwetša,
Ba mo hwetša go sa gopola motho;
Sellomadi sa thenkgollwa le ke bahlapetši;
Ba gagwe ba lla keledimothopo;
Naga ya gešo ya tsenwa ke poifo,
Gwa šašarakana, gwa nkga go se go bole;
Khutšo ya tsenwa ke poifo le tlepane.

Ba e hlekenetša ya ba mohlekemohleke;
Tshenyo ya ntšhwa borumolane;
Le ge e ile ya kgwatha ekonomi
Fela Modimo o phala ba bošego;
Tielelo ya thoma go tielela.

O sepele gabotse Chris morwa' Hani
O re lotile, re a leboga,
O re phuphile ka diphego tšago;
Badimo ba go amogele Bokgalaka;
Modimo a go romele barongwa bagwe;
Robala ka khutšo senatla sa lefase.

[Letl. 51–52]

2.1 Efa tlhalošothwii ya mothalotheto wa 3. (1)

2.2 Ka dintlha TŠE THARO akaretša sereto se. (3)

2.3 Laetša tlemanyi yeo e tšweletšwago temanathetong ya 3 o be o fe le mohola wa yona. (2)

2.4 Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša molawana wa kgaogano o lebeletše mothalotheto wa 24. (2)

2.5 Ke maikutlo a mohuta mang ao a go aparelago ge o bala sereto se? Fahlela ka ntlha E TEE. (2)
[10]

POTŠIŠO YA 3: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA

Bala ditemanatheto tše ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

THAKA YE TSHESE – MM Rakoma

… E gare e a gwaya le a tseba,
Ke tlala ya mokhora wa tokologo,
Tlabego e le aparetše,
Tahlego e le tswetše.

Leeto ke le letelele,
Phafogang le bule mahlo,
Emang ka maoto
Bokamoso bo se nyelele.

Tsela ke e tee,
Ikgateng mehlala hle!
Kgauswi ke mo le tšwago,
Kgole ke mo le yago.

Megokgo ya batswadi ga e fele,
E ela bokanoka ye e sa gopego,
Ba a le lela ebile ba a le llela,
Difahlego di oma bokaletlakala.

[Letl. 72–73]

3.1 Go tšwa temanathetong ya 1 tsopola mohlala wa:

3.1.1 Poeletšogare (1)

3.1.2 Morumokwanophetši (1)

3.2 Ka dintlha TŠE PEDI ngwala dikgopolo tše di tšweletšwago ke temanatheto ya 3. (2)

3.3 Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša sebopego sa ka ntle sa setsopolwa se o lebeletše methalotheto. (2)

3.4 Tšweletša oksimorone ye e tšwelelago methalothetong ya 11 le 12. (2)

3.5 Ka dintlha TŠE PEDI ahlaahla moko wa sereto se. (2)
[10]

POTŠIŠO YA 4: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA

Bala ditemanatheto tše ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

THEPUDI – PM Mashilo

'Kgomo e a tshwa!'
'E gangwa ke mang?'
'E gangwa ke nna Thepudi mothontshororo,
Thepudi ke mothomatepetepe motho wa go tsošološa madiba.
Ke motšofe ke tšofetše wa go wela kgwahlana
Fela ge e le bjang ke ja bjo botalatala bokamohlaka,
Gobane bja go hlabja ke naka bo ka ntsentšha mokgohlwane.

Ge o ekwa ba re nna Thepudi ke sejato
Mathaka a bone ge ke a amoga makgarebe,
Ke tloga ke a šupa ka la ka leledutsobokwana,
Yona thitelwanaboreletšana lerita la makgwathasawane,
Lerita le llegomegopo ya bommagomosadi fela.

Le se nnyatšeng mmele go šošobana lena makgarebe,
Khudumphato ke fa motšhaotšhele
Go nna wa re o tloga wa be menotisi o itokonya leboelela,
O tloga o etša katse selo sa maruthorutho.

Ge a nkwera masogana
A re nna ke ba sepela ka fase bokathete,
E le ge a re mereana ke šomiša ya go utla maebana.
Nna bjalo ka kgotlaomone ke phala ba bantši, …

[Letl. 130]

4.1 Na sereto se ke sa mohuta mang? Fahlela karabo ya gago. (2)

4.2 Ke dikgopolo dife tšeo di tšweletšwago ke sereti methalothetong ya 6 le 7? (2)

4.3 Ngwala gore ke sekapolelo sefe seo se tšweletšwago ke mothalotheto wa 5 o be o fe le mošomo wa sona seretong se. (2)

4.4 Laetša thekniki ya theto yeo e tšweletšwago ke methalotheto ya 17 le 18 o be o fe le mošomo wa sona. (2)

4.5 Ke maikutlo a mohuta mang ao a go aparelago ge o bala sereto se? Fahlela karabo ya gago ka lebaka. (2)
[10]

LE

SERETO SEO SE SEGO SA BONWA (KE KGAPELETŠO)

***MALOPO A BORETI* – NS Puleng**

POTŠIŠO YA 5: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA

Lekodišiša ditemanatheto tše gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

NTLOSWISWI – NS Puleng

1 Ntlo yekhwi ke ntlo mang magagešo
2 Ge diphukubje le mahlalerwa e phuthile?
3 Kgoši ke mang ge bohle e le dibakaborena?

4 Ke bona maswabi le boitsholo,
5 Ke bona kgalemelo ya atla sa mmušo molaothwii!
6 Ke bona megokgo ya pelobohloko tša bana ba batho.

7 Kgolego o motswadi mang hle,
8 Ge o phuthile mašabašaba swiswing;
9 O fihlile bora ka sefahlogolesego?

10 Bošoro bja gago bo feta bja theko ya lerumo,
11 Ge e le maoma le ditsotsi o latswiša nkhakhane;
12 O bothile kgolobothwana sa bahlakodi le babolai.

13 Ba pelodithata o kopantše o obamediša toka,
14 O kgokgothile ba ledumedišego le lerato,
15 Ba kgaogana le dithaka le bagwera ka tlabego.

16 O ba kgaogantše le mabesebese a disofa;
17 Bošego ba tsikinywa madi ke monang le tšhikidi,
18 Ba re ba phafoga ya ba mebele ke marokoroko.

19 O tšere dingangele o beile joko molaleng,
20 Ba re ba tsoga ka ledimadimane phoka di sa wele,
21 Ba latswišwe mašago ka mpakubu le diethiethi.

[Letl. 18–19]

5.1 Tsopola methalotheto temaneng ya pele yeo e laetšago:

5.1.1 Kelelothalo (1)

5.1.2 Potšišoretoriki (1)

5.2 Akaretša diteng tša ditemanatheto tša 1 le 5 ka dintlha TŠE PEDI. (2)

5.3 Efa mošomo wo o tšweletšwago ke tirišo ya leswao la (!) mothalothetong wa 5. (1)

5.4 Ka dintlha TŠE THARO ahlaahla sebopego sa ka ntle sa sereto se. (3)

5.5 Hlaloša moya wo o fokago seretong se. Fahlela karabo ya gago. (2)
[10]

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: PADI/DIKANEGELOTŠHABA

Araba potšišo YE TELELE goba YA SETSOPOLWA.

POTŠIŠO YA 6: POTŠIŠO YE TELELE

***BADIMO BA BOLETŠE* – MJ Mpepele**

Botelele bja karabo e be mantšu a 400–450.

Ngwala tshekatsheko ya morero wa padi ye. **[25]**

POTŠIŠO YA 7: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA

***BADIMO BA BOLETŠE* – MJ Mpepele**

Bala ditsopolwa tše ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

SETSOPOLWA SA A

Senyama le Makgabo ba rile go dula fase mola, madume a nama a ya a boa ka tshwanelo.
'Bjale, le re go thweng ka tša masa monna wa gešo?' Gwa botšiša Senyama ka go sebana le Semoka.
'Ditau ga a betha mosadi?'
'Mosadi ofe bjale ka gore yena ke rathetho?'
'Morwedi wa Moganwa ka sebele.'
'Molato?'
'Go thwe Mpimpi o rile maabane, ona a a maabane a ya go Ditau.'
'Bjale bothata bo bile kae gona moo?'
'Yola Ditau a nama a le šupa le le mo. A tloga a itatola a bile a fela a ithintha bjalo ka segotlane se momerwe ke ditšhošwane. Ya re mola morwedi wa Moganwa o ka re ga a kwešiše, Ditau a tšea seroba a rothotha.'
'O re ga a mo tsebe?' Gwa botšiša yena Senyama yo a bego a rata go di nwa le moro.
'Ruri o re yena ga a mo tsebe le gatee.'
'Ka tate ka Lesiba, ga a di gape ka moka mošemane yo.'
'Go tseba yena Mokone gore a na yena o di bone bjang.'
Senyama le Semoka ba rile ba sa dira la kgoši e a sebja, gwa tšwelela morwarrago Ditau e lego yena Ramarobane gomme Makgabo a ba soba ka leihlo gore ruri ba se ke ba tla ba lefa ka kgomo. O fihlile a dula le bona mola kgorong gomme lesego la thwathwaša mo e kego ga go selo seo ba bego ba se swere ka morwarragwe. Mpimpi o rile go fihla gae a ba tšhela ka tšona gomme tatagwe a re go di kwa a di khupa ka hlaa, ka ge di ile tša gana tša latola go feta mogolong wa gagwe.

[Letl. 7–8]

7.1 Efa tswalano gare ga Makgabo le Senyama. (1)

7.2 Akaretša diteng tša setsopolwa se ka dintlha TŠE PEDI. (2)

7.3 Leina la Komanyi pading ye le sepelelana bjang le ditiro tša gagwe? (2)

7.4 Ngwala mehola YE MERARO ya poledišano go ya le ka fao mongwadi a e dirišitšego setsopolweng se. (3)

7.5 Bontšha ka fao mongwadi a tšweleditšego thekniki ya mothalonako ka gona setsopolweng se. (2)

7.6 Na maikutlo a gago ke afe mabapi le maitshwaro a Ditau ka pading ye? Fahlela karabo ya gago. (2)

LE

SETSOPOLWA SA B

'Ke tšeo mmagwe.'
'Nnaena ruri nke le nteseng ka gore yo Ditau o šetše a mpontšhitše phošo ya ge ke mo tšwetše. Ruri ga ke tsebe gore Ditau o tlo tsoga a kwele mang ntle le gona go kwa dinonyana.'
'Aowa, nna ke be ke re fela phiri e khora lentšu mmagobatho ka gore nnete gona ke tshepha gore o re kwele ge re dutše re mekamekana le yena ka kua mathuding.'
'Wena Senyama, hle nke le tlogeleng go hlwa le ikopiša hlogo ka Ditau. Yo ke ngwanamaganagobotšwa. Mo leseng o tla re mohlang a wetše dikomeng tša batho a thoma go phaphama ka ge di tla ba di mo tlaba. Go feta fao Ditau ke moipolai yo a sa llelwego. Sello sa gagwe sona ke moropa Bakone.'
Senyama o rile go kwa ditšwaganong tša mosadimogolo Komanyi, yena le Makgabo ba bona go se bokaone bja go phala bja go šalana morago ge ba etšwa ka lesoro ka morago ga go tshwa leo le rego gae ga go laelwe. Ba etile ba potliša dipelo ka go thuthupiša magano mo go se nago mohola.
'Se segolo ke ge rena re mmoditše wena Mohlaloga.'
'Ee, kgetho ke ya gagwe Mokone.'
'Mokgwa wa gagwe Ditau ga a tsebe gore khwephane e tlo kgeba sona segošane ka le lengwe la matšatši. Ruri madupa a yona a tlo tamiša kgole le kgauswi.'
'Nnete gona badimo ga ba bapale. O tla di bona.'
'A ke re go thwe Ngaka Ngwetšana o re yo a bonago nke maledu ale a gagwe o a hlamukeletše lefela yena a fele a ganetšana le tša gagwe.'

[Letl. 122–123]

7.7 Setsopolwa se, se utolla tikologo ya mohuta mang? Tiiša karabo ya gago ka mohlala go tšwa setsopolweng. (2)

7.8 Na molwantšhwa wa padi ye ke mang? (1)

7.9 Ka dintlha TŠE THARO ala bokamorago bja diteng tša setsopolwa se. (3)

7.10 Ka dintlha TŠE PEDI tšweletša tebelelo ya mongwadi pading ye. (2)

7.11 Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša kalotaba ya padi ye. (2)

7.12 Sekaseka ka fao mongwadi a tšweleditšego thekniki ya kgegeophetogi ka gona pading ye. (1)

7.13 Na mongwadi o atlegile go tlemolla lehuto la padi ye? Fahlela karabo ya gago ka dintlha TŠE PEDI. (2)

[25]

POTŠIŠO YA 8: POTŠIŠO YE TELELE

KGALAGALO TŠA SETU – MS Machitela

Botelele bja karabo e be mantšu a 400–450.

Ngwala tshekatsheko ya morero wa padi ye. **[25]**

POTŠIŠO YA 9: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA

KGALAGALO TŠA SETU – MS Machitela

Lekodišiša ditsopolwa tše gore o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

SETSOPOLWA SA C

'Moja ke mogwera wa ka go tloga kgale le wena o a tseba. Ditaba tšeo wena o mo gopolelago gore o a di dira ga a di dire le gatee.'
'Ga o šike le yena ka mehla.'
'Ga ke šike le yena ka mehla, eupša o mpotša tšohle. Moja o a go botegela Molatelo, ebile o a go rata. Ke ka lebaka leo o bonago a nkgopetše gore ke tle ...'
'Owoo, wena o rile o tla di kgona!'
'Mphe sebaka ke bolele. O a bona le yola Thabitha o mo hlapaotšego mogaleng, ga se motho wa Moja. Ke molaodi wa rena kua mošomong.'
'O se mpotše ka moitshwarahlepi yoo. Nomoro ya gagwe ya mogala e nyaka eng mogaleng wa monna wa ka?'
'O rata go mpotša gore ka moo mogaleng wa gago ga go na nomoro ya mošomišanemmogo wa gago wa monna yoo Moja a sa mo tsebego?'
'Kgane ke tshekong bjale? O ntherile le Mojagobedi a ke re Tumpu! Yena o tšhaba eng go ipolelela ka noši? Ke gore wena o rile o tla di kgona? Nna le ka se ntire kgogwana robala.'
'O se tlatše mašata hle Molatelo! Bona baagišane ebile ba thomile go hlola ka mafesetere.'
'Ga ke iše felo ka moagišane nna.'
'Se realo hle ngwanešo! Taba e rarollwa ka poledišano, le gona nna ke fo ba moromiwa yoo ...'
'O ka se tloge lapeng la gago Solomondale kgole bjalo, wa tla wa mpotša boloko ka mo lapeng la ka.'
'Hleng o a nthoga bjale!'
'Ke a go roga ke re eng ya gago e hloma bjang?'

[Letl. 40–41]

9.1 Efa tswalano ya Tumpu le Thabitha. (1)

9.2 Akaretša diteng tša setsopolwa se ka dintlha TŠE PEDI. (2)

9.3 Leina la Mojagobedi le sepelelana bjang le ditiro tša gagwe pading ye? (2)

9.4 Ngwala mehola YE MERARO ya poledišano go ya le ka fao mongwadi a e dirišitšego setsopolweng se. (3)

9.5 Bontšha ka fao mongwadi a tšweleditšego thekniki ya mothalonako ka gona setsopolweng se. Efa dintlha TŠE PEDI. (2)

9.6 Na maikutlo a gago ke afe mabapi le maitshwaro a Molatelo setsopolweng se? Fahlela karabo ya gago. (2)

LE

SETSOPOLWA SA D

Ba tšwele ka fao dipelo tša bona di phophoma mahulo a lethabo. Go be go šetše fela gore Mojagobedi a letše huthara ya sefatanaga goba Molatelo a hlabe mokgolokwane. E be e se ka phošo ge ba be ba ka dira bjalo ka gore ge motho a ikwa a rile ehuu o ikwa a rile ehuu, gomme go laetša gore go ikwa bjalo ga se go roga motho.

E tlile ya re ge Mojagobedi a hlalošetša Molatelo ka tšeo Mphapantšhi a bego a di bolela le go leka go di dira, Molatelo a se kgolwe tsebe tša gagwe. Gape yena o be a bona Mphapantšhi e le mogwera wa gagwe wa potego yoo a ka se bolelego le go leka go dira ditaba tša mohuta woo. O ile a ba a gopola mantšu a Keletšo a gore maikemišetšo a Mphapantšhi 'ke go phušula lapa la Molatelo le Mojagobedi.'

Ke gore Mphapantšhi e be e le sehwirihwiri sa lahlaketope. Molatelo o ile a ba a imakala a hlapaola kgwara yeo ya mosadi ka pelo, nnete a bitša ka maina a ditho tšeo e leng gore ge yoo a be a tšwere ditšwaratšwarane le go apara diaparo o tloga a be a khupeditše tšona. Le yo e sego Molatelo o be a ka mo hlapaola ka mokgwa woo ka gore motho a ka se re mola a re ke yena mogwera wa gago a tla a leka go go thubela lapa.

Aowa, e napile ya ba gona Mojagobedi le Molatelo ba thomile go itatswa go thoma ka wa nnapanyane go fihla ka wa mogogorupa lenyalong la bona.

[Letl. 140–141]

9.7 Setsopolwa se, se utolla tikologo ya mohuta mang? Tiiša karabo ya gago ka mohlala go tšwa setsopolweng. (2)

9.8 Na molwantšhwa wa padi ye ke mang? (1)

9.9 Ka dintlha TŠE THARO ahlaahla boithekgo bja tiragalo ya mo setsopolweng. (3)

9.10 Ka dintlha TŠE PEDI tšweletša tebelelo ya mongwadi pading ye. (2)

9.11 Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša kalotaba ya padi ye. (2)

9.12 Hlaloša ka fao mongwadi a tšweleditšego thekniki ya kgegeophetogi ka gona pading ye. (1)

9.13 Na mongwadi o atlegile go tlemolla lehuto la padi ye? Fahlela karabo ya gago ka dintlha TŠE PEDI. (2)
[25]

GOBA

DIKANEGELOTŠHABA

Araba potšišo YE TELELE goba YA SETSOPOLWA. Botelele bja karabo e be mantšu a go se fete a 400–450.

POTŠIŠO YA 10: POTŠIŠO YE TELELE

TODI YA BATLOGOLO – MA Makgopa, BMT Makobe le AP Nkadimeng

Sekaseka morero wa dikanegelotšhaba tše tša ka tlase.

NONWANE

MMADILLO O LLELANG?

E rile e le nonwane!
Keleketla!
Kgalekgale mola maswika a sa tematema go be go na le mosadi yo mongwe a hloka bana. E be e le yena fela motseng wa gabo yo a se nago bana. O be a fetogile selo sa go bapadiša motseng wa gabo. Mang le mang ge a mmona o be a hiralala ka disego ba mo tšea bjalo ka motho yo a sego a felela. Mmadillo o be a dula motseng wa Marakane ga Kgoši Magapu. O be a hloka bagwera ka gore batho bohle ba be ba mo gapa mogofe. Mmadillo o be a hlwela sello ka lebaka la go thonkgega maikutlo. Ge a eya nokeng goba kgonyeng o be a sepela a nnoši go se na motho yo a tlošanago le yena bodutu.

Ruri ke nnete madimabe ga a hlapše ka gore le ge a hweditše sekgalabjana se be se sa dule ka lona lebaka la go hloka thari. Kgoši Magapu le yena o be a sa hlwe a mo kwa bose. O be a bile a mo tšhošetša ka go mo raka motseng wa gagwe. Ka le lengwe la matšatši Mmadillo a re a robetše a kwa lentšu le mo tlela ditorong.

'Mmadillo, o llelang? Phumola megokgo o lebe kua Sedibeng sa Tilo. Ge o fihla o hlape mahlo ka moo Sedibeng,' gwa realo lentšu la motho wa mosadi ...

(Letl. 15)

DIEMA

- Tswalelabanneng ga e farelwe
- Lehlogonolo le phuthelwa ka madimabe, bjalobjalo

[Letl. 165]

SERETOTUMIŠO SA KGORO: BABINAKGOMO

BA GA MONARENG – CL Mokoena

1 Rena re tšwa kua Mogodumo' mogolo
2 Wa bana ba Tšhite 'a Nape,
3 Ga thaba tše kgolo go ratana go etelana.
4 Ke Sepitsi se rwele nkata' kgomo se etela Mogodumo,
5 Ke Mogodumo 'o mogolo wa bana ba Tšhite a' Nape,
6 Ga thaba tše kgolo go ratana go etelana.

[Letl. 121]

KOŠA

LESEA LE A LLA

Ngee …, ngee …, lesea le a lla,
Ga le llele fela, ijoo …!
Le bitša benggae, ijoo …!
Le bitša benggae gaMalatji Phalaborwa bollanoto,
Phalaborwa gaMalatji bollanoto tša masogana,
Noto tša masogana mahlapakhwiting ya nokakgolo boLepelle,
Nokakgolo boLepelle le boLetsitele,
Nokengdikgolo ke ya go hlapa ntšhi tša ka …

[Letl. 147] **[25]**

POTŠIŠO YA 11: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA

***TODI YA BATLOGOLO* – MA Makgopa, BMT Makobe le AP Nkadimeng**

Badišiša ditsopolwa tše gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

SETSOPOLWA SA E

KGOMO E TSOGILE BAHUNG – AP Nkadimeng

Nonwane, Nonwane!
Keleketla!
Kgalekgale mehleng ya bogologolo go be go na le monna yo mongwe yo a bego a tsebega ka leina la Rahodu. Yena o be a dula motseng wa Soweto. Monna yo o be a hlola tlhakahlakano baduding ba motse wa Soweto, batho ba sa ipshine ka yena. O be a ruile dikgomo le dipudi le dinku gomme a sa rate batho ba bangwe ba rua bjalo ka yena.

Rahodu o be a se a tuma ka lebaka la leruo la gagwe fela, eupša o be a tumile ka go utswetša batho maruo a bona gore go hume yena a nnoši. O be a tsebega kgole le kgauswi metseng ya makheišeneng. O be a thakga manyalo le dipulo tša maswika ka dikgomo tšeo a bego a ba tlišetša tšona gore ba hlabele mediro ya bona. Dikgomo tša gagwe di be di rekega kudu, ke ka moo monna yo a bego a tsebega kgole le kgauswi.

Gabotsebotse, Rahodu o belegetšwe motseng wa Leribe kua nageng ya Lesotho. Ka go realo, o be a na le metse ye mebedi. Motse wo mongwe o be o le kua Leribe, nageng ya Lesotho mola wo mongwe o le Soweto go la Gauteng. Rahodu o be a na le leruo kua gagabo Leribe mola a na le le lengwe mo Gauteng motsengmogolo wa Soweto. Le gona kua gagabo o be a hloilwe ke batho ka lebaka la mekgwa ya gagwe ya bophelo. Mo Soweto le gona o be a sa ratwe ke batho ka lebaka la yona mekgwa yeo ya gagwe ya bophelo. Rahodu o be a se a hloiwa ke batho bohle bao a phelago le bona. O be a hloilwe ke balemi goba barui ba dikgomo, dipudi le dinku ka ge a be a ba utswetša leruo la bona.

O be a utswa leruo la Gauteng a le iša Lesotho gomme ge a boa Gauteng go tšwa Lesotho o be a gogola leruo la fao gomme a tle nalo Gauteng. Ka letšatši le lengwe batho ba ile ba ya lapeng la Rahodu go yo reka kgomo ya monyanya. Lapa la Lelahlile le be le thabetše go hwetša kgomo ka pela ntle le bothata. Rahodu o ile a utswa kgomo ya motho yo mongwe a e iša moo monyanyeng. Kgomo e ile ya gapša ya išwa gabo monyanya. Rahodu o rile go fihla monyanyeng a leka gore o tlemaganya kgomo le mohlare. Ge ba tlema kgomo go wona, mohlare o ile wa tomoga ka medu. Ba rile ba sa kgotsa, mohlare wa opela …

[Letl. 83–84]

11.1 Laetša elemente ya matseno a nonwane ye. (1)

11.2 Efa leina la molwantšhwa wa nonwane ye o be o hlaloše gore ke ka lebaka la eng o realo. (2)

11.3 Laetša tikologo ya nonwane ye o be o fahlele ka lebaka. (2)

11.4 Akaretša molaetša wa nonwane ye ka dintlha TŠE PEDI. (2)

11.5 Nonwane ye ke ya mohuta mang? Fahlela ka mabaka A MABEDI. (3)

11.6 Ka dintlha TŠE THARO hlaloša ditiragalo tša go makatša tšeo di diregago nonwaneng ye. (3)

11.7 Na maikutlo a gago ke afe mabapi le maitshwaro a Rahodu? Fahlela karabo ya gago. (2)

LE

SETSOPOLWA SA F

ROLIHLAHLA MADIBA MANDELA – PT Tjale

1 Ke hlogoputswa
2 Mogale wa mmala wa sebilotshehla ya Afrika-Borwa
3 Moririmošweu ke lehlogonolo
4 Morwa Rakgolo Mphakanyiswa le Koko Nosekeni,
5 Ba ga Mandela ba re tswaletše sebata
6 Legabeng la thaba a' Drakensberg
7 Dinokeng tša Kei ga Kgoši Sabata.
8 Ke hlogoputswa go tšwa Mvesomotse
9 Monyatšwakebahlokatsebo.

10 Tša mariri ditau di bethiša mosela fase
11 Boka dimpša tša batsomi baletadithakadu
12 Ke motlišakhutšo, mothibelabosenyi, molwelatokologo.
13 A kae magwaragwara?
14 Ba kae bomabinagosolwa?
15 Ba tle ba bone hlogoputswa Afrika-Borwa.

16 Ke mogologolo thaka 'a dikgoši
17 Go aga o šomiša mabjoko
18 Leleme o aga legora la khutšo thobela.
19 Lehono lesego ke lekepekepe,
20 Go binwa mantshegele ntle le go tšhaba diphiri tša motse
21 Diphehli di wetšwe ke mariba
22 Ge di ekwa lentšu la Madiba, Tau ya Afrika-Borwa.
23 Le lehono re sa kgotsa thobela.

[Letl. 107–108]

11.8 Efa tshwantšhokgopolo yeo e tšweletšwago ke mothalotheto wa 1. (1)

11.9 Efa mošomo wa poeletšo ya 'ba' methalothetong ya 14 le 15. (1)

11.10 Ka dintlha TŠE PEDI efa kgopolokgolo yeo e tšweletšwago ke sereto se. (2)

11.11 Ke thekniki efe yeo sereti se e šomišitšego methalothetong ya 13 le 14? Tšweletša mošomo wa thekniki yeo seretong se. (2)

11.12 Na sereto se ke sa mohuta mang? Šitlela karabo ya gago ka lebaka. (2)

11.13 Sekaseka ka fao sereti se dirišitšego kgethontšu ka gona temanathetong ya 3 go tšweletša molaetša. (2)
[25]

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: PAPADI/TERAMA/TIRAGATŠO

Araba potšišo YE TELELE goba YA SETSOPOLWA. Ge o kgethile potšišo ye telele go KAROLO YA B, araba potšišo ya setsopolwa karolong ye, eupša ge o kgethile ya setsopolwa KAROLONG YA B gona araba ye telele karolong ye. Botelele bja karabo e be mantšu a 400–450.

POTŠIŠO YA 12: POTŠIŠO YE TELELE

O IPHIHLETŠENG? – LT Maphoso

Sekaseka thulano ya papadi ye. **[25]**

POTŠIŠO YA 13: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA

O IPHIHLETŠENG? – LT Maphoso

Bala ditsopolwa tše ka go kitimiša mahlo, tsenelelo le tsinkelo gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

SETSOPOLWA SA G

KA NTLE, MOSEGARE, LAPENG

REBONE: *(O nyamile)* Mahlogonolo mogwera, gape o ka re nka tšea thapo ka itekeletša.
HLOGI: *(O a mo kgothatša)* O se bolele bjale, Rebone. Bophelo ga bo felele mo.
REBONE: Ke a go duma ka gore wena ka morago ga mengwaga e se mekae, o tla be o le se o nyakago go ba sona. Ge e le nna ditoro tša ka tša bongaka, di padile.
HLOGI: Etse o re morutišigadi Kgoroši o re pasari e padile?
REBONE: *(O itlhobogile)* Le ge a emaema mosadi wa Modimo, ke bona eka ke go itshenyetša sebaka ka gore tate a ka no gana ke eya le ge nka humana pasari yeo.
HLOGI: Bjale o tla bona o dirileng?
REBONE: **Ke tla ba ka ipha banna ba dilori gore ke ikgobokeletše tšhelete**.
HLOGI: Aowa, mogwera, moo o tla be o itshenya. *(Go lla mogala)* Tšhiwana ye e sa hwego e leta monono.
REBONE: Bjale ke senywe ke tate?
HLOGI: Mogala wa gago ke woo o a lla, Rebone.
REBONE: Hallo.
SARINKI: *(Filthara)* Rebone mogadibo, ke nna Sarinki.
REBONE: *(Ka go tenega)* Ke a go thuša, Sarinki?
SARINKI: Ke be ke duma go go bona ka tšhoganetšo, mogadibo.
REBONE: Nna nka se kgone, Sarinki. Ke swaragane le dilo tše dingwe tše bohlokwa kudu.
SARINKI: Ao! Hle, mogadibo.
REBONE: Le gona ga ke kwešiše, Sarinki.
SARINKI: Ga o kwešiše eng?
REBONE: Hleng o mpitša mogadibo mola buti Benjamene a sešo a go nyala?

PULAMADIBOGO

[Letl. 28–29]

13.1 Efa tswalano magareng ga Rebone le Hlogi. (1)

13.2 Bapetša semelo sa Rebone le Hlogi go ya ka diteng tša setsopolwa se. (2)

13.3 Ka dintlha TŠE THARO hlaloša mošomo wa ditšhupasefala papading ye. (3)

13.4 Thuto ya papadi ye ke eng? Fahlela karabo ya gago. (2)

13.5 Laetša phekgogo go tšwa papading ye o be o fe le mošomo wa yona. (2)

13.6 Ke moya wa mohuta mang wo o fokago setsopolweng se? Nontšha karabo ya gago ka ntlha E TEE fela. (2)

LE

SETSOPOLWA SA H

KA GARE, MOSEGARE, PHAPHOŠENG

SHAI: *(Ka go kganakgana)* Morutišigadi Kgoroši, o reng wa re Rebone o tšweletše dithutong tša gagwe?
KGOROŠI: *(Ka boitumelo)* Bjalo ka mokgwa wo ke mo tsebago, Moruti Shai, o tšweletše ka mebala ya go kgahliša.
SHAI: Aowa, re šomile kudu. Gape go atlega ga Rebone, go fa sebaka se sa rena maatla a go fela re thuša bana ba bangwe ba go palelwa bjale ka yena.
MALEWE: Selo se re se dirago ke se sebotse kudu, bagešo.
KGOROŠI: Eupša ge e le nna ditaba tša Sarinki di sa ntletše dimpa.
MALEWE: Nna ke be ke ehlwa ke mmona Sarinki yo ge a etela Mahunela eupša ke sa naganele gore ke taba ye kgolo go fihla mo.
SHAI: Ke mang yo a bego a ka e naganela? Le gona ka ngwetši ya gagwe?
KGOROŠI: Sa go nkgahla ke gore le Ngaka Thokgola ba re o ipoletše ditaba ka moka, gomme le yena gona bjale o swerwe.
MALEWE: Ke gore Thokgola o be a tseneletše dikgomo tša mogwerake, mola Sarinki a tseneletše tšhelete?
KGOROŠI: Go dio ba bjalo. Lefase le le na le baji.
SHAI: Gona le a bona gore Mahunela e be e se ngame? O be a paledišwa go phela ke dipatšane tše pedi.
KGOROŠI: Se se šetšego ke go humana mothuši yo a pipelelago Rebone ka thušo a sa nyake go itšweletša. *(Go lla mogala)* Ka moso le yena o tlo ba a re bontšha mehlolo.
MALEWE: Ke sellathekeng sa lena, Moruti Shai.
SHAI: Tshwarelo e reng ke se arabe. *(O bula sellathekeng)* Hallo.
JEMINA: *(Filthara)* Moruti Shai, ke Jemina.
SHAI: Ke theeditše Jemina.
JEMINA: Moruti, le di kwele na? Re paletšwe ke go diša. Mahunela o re tlogetše.
SHAI: O re Mahunela o hlokofetše?
KGOROŠI: *(Ka go se kgolwe)* Mahunela!
MALEWE: *(Ka go se kgolwe)* Mahunela!

[Letl: 110]

13.7 Setsopolwa se se tšweletša tikologo ya mohuta mang? Fahlela karabo ya gago. (2)

13.8 Laetša thekniki yeo mongwadi a e dirišitšego setsopolweng se go tšweletša maikutlo. (1)

13.9 Akaretša diteng tša setsopolwa se ka dintlha TŠE PEDI. (2)

13.10 Na molwantšhwa papading ye ke mang? Fahlela ka mabaka A MABEDI. (3)

13.11 Hlatholla ka mo mongwadi a dirišitšego mminoratho le mminorathwana papading ye. (2)

13.12 Nyalantšha diteng tša puku ye le leina la yona. Efa dintlha tše THARO. (3)
[25]

POTŠIŠO YA 14: POTŠIŠO YE TELELE

NAGA GA DI ETELANE – MS Serudu

Ngwala tshekatsheko ye e kgodišago ya thulano ya papadi ye. **[25]**

POTŠIŠO YA 15: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA

NAGA GA DI ETELANE – MS Serudu

Badišiša ditsopolwa tše gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

SETSOPOLWA SA I

HUNADI: *(O befetšwe ga a rate le go mo lebelela ka mahlong)* Ruri o na le mokgwa monna tena!
MPHAKA: *(O mo lebeletše)* Se ntlabele lefeela hle.
HUNADI: O reng? Ke sona seo se go dirileng gore o se ke wa ya kerekeng.
MPHAKA: O bolela ka eng bjale?
HUNADI: *(O dula ka marago bolaong o lebelela thoko)* Ge o re 'phuu' bjale wena ga o ikwe? O šitilwe ke eng go mpotša gore o nyaka go yo nwa lehono?
MPHAKA: O ra gore ke tagilwe ge o realo?
HUNADI: Ba hlwe ba realo ka moka. Motho a re a ipona a fihlile ka maribana a fele a re ba re ke tagilwe!
MPHAKA: Ge o realo gona hle, ntshwarele mogatšaka. A nke o ntheeletše gannyane fela ke go hlalošetše.
HUNADI: Nkore motho ge a no thoma makatika re le mo gare ga naga re tla leba kae!
MPHAKA: Ke go kwele hle Hunadi wa ka, fo mpha tsebe gannyane.
HUNADI: E le gore se segolo se o nyakago go mpotša ke eng?
MPHAKA: Aowi, o reng wa mphelela pelo na Mogatšaka!
HUNADI: O gona mosadi yo a ka emelago tše o di dirago? O tsogile o kokobane leswikeng e sa le ka masa o ka re o kgaramanyane. O boile o tšwa go galampela digalagala tšeo tša lena. Ntumelele ke ipoelele Bonwatau le bana ba ba ka ge re go lapišitše.
MPHAKA: Ke re tshwarelo hle mmagobanake. Go foša batho e sego dikota.
HUNADI: Ai, o ra banna. Motho ge a sa tsebe lena ruri! *(O mo lebelela ka mahlong)* Tia di lle ge motho wešo.
MPHAKA: *(O ediša sefahlego)* Aga, mosadi o realo! Le rile go tloga mo le eya kerekeng yola Tokari a tsena. **O hweditše ke sa tsieditšwe ke toro yela ya bošego**.
HUNADI: Na o letše o lora?
MPHAKA: Bjale gona Hunadi ga le robale le a hwa. Ke go tsošitše gabedi bošego wa mpotša gore ke go hlokomologe.

[Letl. 29–30]

15.1 Efa tswalano magareng ga Mphaka le Tokari. (1)

15.2 Bapetša semelo sa Mphaka le Hunadi go ya ka diteng tša setsopolwa se. (2)

15.3 Efa mešomo YE MERARO ya ditšhupasefala papading ye. (3)

15.4 Na thuto ya papadi ye ke eng? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)

15.5 Laetša phekgogo go tšwa papading ye o be o fe le mošomo wa yona. (2)

15.6 Ke moya wa mohuta mang wo o aparetšego Hunadi setsopolweng se? Nontšha karabo ya gago ka ntlha E TEE fela. (2)

LE

SETSOPOLWA SA J

LEBITSI: Aowa e fo ba lengwalo la diploma.
HUNADI: Na ga se la akanya go ka bitša mosadi gore a tle a dule le lena mono?
LEBITSI: O ra gore ke se sa gomela Bonwatau?
HUNADI: Ee!
LEBITSI: Aowa, Mma. Ke na le poifo. Nka se dule mo.
MPHAKA: Gona dilo di a fetoga kua Bonwatau. O reng wa re o kgonne go tšwa ka la nalete wa rata go gomela gape molomong wa tau?
LEBITSI: O a tseba Morena Mphaka, ke lekodišitše tša mo Letsheng la Mogadisho, ga se tša be tša nkweša pelo.
HUNADI: Ke eng se segolo se o se kwelego goba se o se lemogilego?
LEBITSI: A ke re ba re kgwedi ye e tlago go tla ba le kgetho mo?
MPHAKA: Go bjalo.
LEBITSI: Na le ile la bala tše dingwe tša dipepetla tša maikemišetšo a bona?
MPHAKA: Ee!
LEBITSI: O kwana natšo?
MPHAKA: Aowa, tše ke di badilego tšona ga se ka hwetša molato.
LEBITSI: Ga ke makale ka gore ke bona le fodišitše matswalo le le gae.
HUNADI: O reng wa re gegea, o bona re dutše ka le tee?
LEBITSI: Mohlomongwe nkgetheng wa tikologo ye ya lena ke monna wa kgobe.
HUNADI: Tšwa ka taba. Se re theletše dipelo.
LEBITSI: Ye e bonwego ke nna e ile ya nnyamiša. Nkgetheng wa tikologo ya Yunibesithi o tloga a re ge lekgotla la gagwe le ka thopa sefoka, bafaladi ba tla bewa madulong a bona.
MPHAKA: *(O gakanegile)* Na o tloga o tiišitše monna Lebitsi?
LEBITSI: Bakone ba ntswetše!
HUNADI: Ijo! O ra rena. Re ka se fetše go thetha le naga.
MPHAKA: A nke o mpotše mo, baithuti bona ba reng ka kgetho ye e tlago?
LEBITSI: Dikgopolo tša bona di fapane. Ba bangwe ba kwana le gona go bintšha bafaladi ka lebinakošana le tee. Ba re ge ba fetša dithuto tša bona ba tla hwetša kae mešomo.
HUNADI: Mphaka, le dutše kgotelele ye le sa e bonego ka marago.
MPHAKA: *(O swabile)* Re goletše tšona. Ge ba re re ba šutelele re tla šuta.

[Letl: 87–88]

15.7 Efa tikologo ya setsopolwa se o be o fahlele ka mohlala. (2)

15.8 Laetša thekniki yeo mongwadi a e dirišitšego setsopolweng se go tšweletša maikutlo. (1)

15.9 Akaretša diteng tša setsopolwa se ka dintlha TŠE PEDI. (2)

15.10 Molwantšhwa wa papadi ye ke mang? Fahlela ka mabaka A MABEDI. (3)

15.11 Efa mabaka A MABEDI ao a ka dirago gore papadi ye e bapalege sefaleng. (2)

15.12 Nyalantšha diteng tša papadi ye le leina la yona. (3)
[25]

POTŠIŠO YA 16: POTŠIŠO YE TELELE

LEHUFA – P Mothupi

Ngwala tshekatsheko ya thulano ya papadi ye. **[25]**

POTŠIŠO YA 17: POTŠIŠO YA SETSOPOLWA

LEHUFA – P Mothupi

Lekodišiša ditsopolwa tše gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

SETSOPOLWA SA K

NTSHEPE: *(O sa tlabegile)* Kgane bjale o bolela ka eng?
LERATO: Ke bolela ka se se diregilego mankgapele, *Meneer*, ke re seatla godimo ga se sengwe.
NTSHEPE: Lerato, bjale gona o napa o ntimelela le go feta. Gabotsebotse o bolela ka eng?
LERATO: Ke bolela ka dinomoro tša mogala tšeo ke go neilego tšona maabane. Ga se ka tseba gore go ...
NTSHEPE: *(O mo tsena ganong ka tlabego)* Kgane o kwele mang a re dinomoro di reng?
LERATO: Ke kwele ka yena, *Meneer.*
NTSHEPE: *(O fela pelo)* O kwele ka yena mang, Lerato? Bolela serokaphatla gore ke kgone go kwešiša. O re mang o reng?
LERATO: Ke ra mosadi wa gago, *Meneer*. O be a le mo go rena kgapele.
NTSHEPE: *(O a tširoga)* A ke go kwele gabotse? O re Ntlogeleng o be a le mo?
LERATO: Ee, *Meneer,* mosadi wa gago o be a ntlhabela mašata mo lebenkeleng la rena.
NTSHEPE: *(Ka bogale)* Mosadi yo ga a sa itira bjale gona. Lehono gona o tlo ntseba gabotse. Ke tlo mo gata molala …
LERATO: *(O mo tsena ganong ka boikokobetšo)* **Aowa, *Meneer*, o se mo iše seatla le gatee.** Kgang ke ge o tseba gore ga a itire.
NTSHEPE: Ke gore ga a lewe ke dihlong ge a tšama a baka mašata le ditsela tše mo nkego ke bojaboingwaya. Ke tlo mmolaya ka le lengwe la matšatši.
LERATO: Aowa, o se mo dire selo ka gore le yena ga se a nkiše letsogo.
NTSHEPE: Ke tlo no mo tlogela ka ge o realo, Lerato.

[Letl. 14]

17.1 Efa tswalano ya babapadi bao ba lego setsopolweng. (1)

17.2 Bapetša semelo sa Ntshepe le mosadi wa gagwe Ntlogeleng go ya ka setsopolwa se. (2)

17.3 Efa mešomo YE MERARO ya ditšhupasefala papading ye. (3)

17.4 Na thuto ya papadi ye ke eng? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)

17.5 Laetša phekgogo ya papadi ye o be o fe le mošomo wa yona. (2)

17.6 Ke moya wa mohuta mang wo o fokago setsopolweng se? Nontšha karabo ya gago ka ntlha E TEE. (2)

LE

SETSOPOLWA SA L

BOOKELONG BJA GA-RANKUWA

(Ge seširo se bulega re bona Radithekisi a robetše bolaong. Kgauswi le yena go dutše Maditaba e lego mmagwe. Ge ba sa bolela go tsena Ntshepe, Lerato le Motsiri.)

MADITABA: *(O dutše kgauswi le yena)* Radithekisi ngwanaka, o ikwa bjang lehono?
RADITHEKISI: *(Ka lentšwana la go fokola)* Go sa pala mma.
MADITABA: E le gore go tlile bjang gore o ithunye, ngwanaka?
RADITHEKISI: *(O a lla)* Mathata ke ona a dirilego gore ke ithunye, mma.
MADITABA: Mathata a eng bjale? Kgane le bahumi ba na le mathata?
RADITHEKISI: Nna ga ke sa le mohumi. *(O tšwela pele ka go se kgitla)*
MADITABA: *(O maketše)* O ra bjang ge o re wena ga o sa le mohumi?
RADITHEKISI: Ke ra gore le dithekisi tšela tša ka ba ka no di tšea nako efe le efe gobane ke a di kolota. E sa le gore ke tlogelana le Lerato ga se ka hlwa ke kgona go di lefela gabotse. Baotledi ba ile ba thoma go se sa tla le tšhelete ye e lekanego.
MADITABA: O be o reng o sa ba botšiše gore ye nngwe e kae? Gona ge o be o bona gore ga ba sa šoma gabotse o be o reng o sa ba lesiše mošomo wa nyaka ba bangwe?
RADITHEKISI: Go be go ka se kgonege, mma. A ke re batho ka moka ga ba kwane le nna. Bjale ke be ke tlo re go ba raka ka thwala bomang?
MADITABA: A bjale o a bona gore Lerato o be a go thuša ka go bala mašeleng gabotse?
RADITHEKISI: Ke a bona, mma, eupša ke be ke tlo dira eng gobane monna yola o nkamogile yena?

[Letl. 85]

17.7 Tikologo ya setsopolwa se ke ya mohuta mang? Fahlela karabo ya gago. (2)

17.8 Laetša thekniki yeo mongwadi a e dirišitšego setsopolweng se go tšweletša maikutlo. (1)

17.9 Akaretša diteng tša setsopolwa se ka dintlha TŠE PEDI. (2)

17.10 Molwantšhwa wa papadi ye ke mang? Fahlela ka mabaka A MABEDI. (3)

17.11 Efa mabaka A MABEDI ao a ka dirago gore papadi ye e bapalege sefaleng. (2)

17.12 Nyalantšha diteng le leina la papadi ye. Efa dintlha TŠE THARO. (3)
[25]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 25
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 80